

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Datum 16 juni 2022
Betreft Kabinetsreactie Agenda Natuurinclusief

Geachte Voorzitter,

Hierbij ontvangt de Tweede Kamer, mede namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de minister van Economische Zaken en Klimaat, de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, de Agenda Nederland Natuurinclusief 1.0, opgesteld door een consortium van vijf partijen: het Interprovinciaal Overleg, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Landschappen NL en het Ministerie van LNV. De Agenda Natuurinclusief heeft een tijdshorizon tot 2050 en beoogt de samenhang en integratie te vinden met andere inspanningen en maatschappelijke domeinen, wat moet leiden tot een meer natuurinclusieve samenleving. Dat is nodig, want de natuur staat onder druk, en natuur vormt de basis voor ons bestaan: gezonde bodem, schoon water, schone lucht. Alleen met integraal en natuurinclusief werken op alle terreinen kan de natuur weer worden versterkt, en kan haar kracht weer benut worden. Dat vergt natuurbeleid dat zich uitstrekt buiten beschermde natuurgebieden, zoals de stad en agrarisch gebied, en dat zich ook richt op onze economie en op het beïnvloeden van ons gedrag, zodat aan de voorkant rekening wordt gehouden met de natuur.

Deze Agenda stemt mij hoopvol. De Agenda is tot stand gekomen door samenwerking met maatschappelijke partijen uit onder meer de bouwsector, de financiële sector en de landbouwsector. De Agenda Natuurinclusief is aangekondigd in het Uitvoeringsprogramma Programma Natuur (Kamerstuk 33 576, nr. 216). Vervolgens verschenen het 'handvest Nederland natuurinclusief', een oproep van provincies en terreinbeherende organisaties (Kamerstuk 33 576/35 334, nr. 244) en de Contourenschets Agenda Natuurinclusief (Kamerstuk 34 248,

nr. 94). De Agenda is breed, en met enthousiasme gedragen. De betrokken partijen erkennen de noodzaak om beter te zorgen voor ons natuurlijk kapitaal en willen daar ook een bijdrage aan leveren. Het kabinet schaart zich achter deze Agenda en rekent het tot zijn verantwoordelijkheid om de Agenda verder te brengen. Dat betekent dat het kabinet samen met de consortium-partners zal werken aan de uitvoering en de verdere ontwikkeling van de Agenda. Deze Agenda is onderdeel van het programma Natuur, waarmee Rijk en Provincies samen de natuur de komende jaren verder versterken en verbeteren, en is daarmee ook onderdeel van de structurele aanpak Stikstof.

Recent verscheen het advies “Natuurinclusief Nederland”, van de Raad van de Leefomgeving en infrastructuur (RLi). Dit advies sluit goed aan op de Agenda Natuurinclusief. In de tweede bijlage van deze brief treft u de kabinetsreactie op dat advies.

Versterkte aanpak met nieuw elan

Natuurinclusief werken is niet nieuw. We houden al rekening met de natuur, bijvoorbeeld bij het verduurzamen van de landbouw, bij de woningbouwopgave, bij het verbeteren van de leefomgeving, bij het maken van afspraken over maatschappelijk ondernemen en bij het tegengaan van en aanpassen aan de effecten van klimaatverandering. Natuur en landelijk gebied is ook opgenomen als een van de vier prioriteiten in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).

Met de Agenda Natuurinclusief worden geen nieuwe doelen of visies opgesteld. We sluiten aan bij een beweging die gaande is in de samenleving. We kiezen ervoor om deze beweging actiegericht te versterken. We sluiten dus aan bij bestaand beleid en lopende initiatieven, zoeken verbreding en opschaling daarvan en zorgen voor borging. Door vooraan in de beleidsvorming natuur mee te wegen, kan natuurinclusiviteit in de uitvoering beter worden ingepast en kunnen bestaande budgetten beter worden benut. Daarom is het zo belangrijk de natuur als basis te gaan beschouwen bij ons handelen. We zullen dat versterken door aan te jagen en voorbeelden te laten zien. De aanpak zal soms ook resulteren in nieuwe kaders om de norm beter te verankeren, in enkele gevallen zal na nadere uitwerking blijken of extra middelen nodig zijn en wie daar in investeert.

Zo zorgen we ervoor dat natuurinclusiviteit een belangrijke rol zal spelen, bijvoorbeeld in het programma Woningbouw en in de klimaataanpak. Het kabinet zal het Nationaal Programma Landelijk Gebied gebruiken om de verschillende opgaven in het landelijk gebied op natuurinclusieve wijze aan te pakken. Nieuw aan deze aanpak is het brede draagvlak, de uitgesproken wil van maatschappelijke partijen om samen deze weg in te slaan. We zoeken aansluiting bij lopende initiatieven, en versterken deze. Met deze inzet versterkt het kabinet onder meer de inspanningen van het Deltaplan Biodiversiteit, het samenwerkingsverband van natuurorganisaties, boeren, wetenschappers, banken en bedrijven die de handen ineen geslagen hebben om de biodiversiteit te behouden. Ook maken we gebruik van goede voorbeelden die we al kennen. Zo is de afgelopen jaren rondom een aantal Nationale Parken ervaring opgedaan met natuurinclusiviteit in het omliggend gebied, om zo een zachte overgang van park naar omliggend gebied te creëren.

Het kabinet wil partner zijn in deze aanpak en via de Agenda Natuurinclusief concrete stappen zetten zodat in 2050 het werken met in plaats van tegen natuur normaal is. Daar kunt u ons aan houden.

We maken concrete afspraken...

Ons kenmerk
DGNVLG / 22216628

Het komende jaar zullen concrete acties opgepakt worden. Ik zal een programmabureau opzetten dat de voortgang en samenhang van de acties bewaakt, de betrokkenheid van maatschappelijke spelers bevordert, op zoek gaat naar kansen en innovaties en de agenda voortdurend zal aanscherpen en aanvullen. De acties zullen lopend kabinetsbeleid versterken.

Als we zorgen voor duurzame en natuurinclusieve afwegingen bij het doen van investeringen zullen economische activiteiten beter bij kunnen dragen aan natuur en biodiversiteit. Nu worden nog regelmatig investeringskeuzes gemaakt die ten koste gaan van de natuur. Het kabinet werkt samen met de financiële sector en het bedrijfsleven aan meer transparantie over het effect van investeringen op het natuurlijk kapitaal¹.

Door aandacht te besteden aan natuurinclusief bouwen en ontwerpen en inrichten van gebieden is het bijvoorbeeld mogelijk gezonde en aantrekkelijke steden en dorpen te creëren. Zo wordt in het stedelijk gebied al op natuurinclusieve wijze gewerkt aan diverse maatschappelijke opgaven: zoals aangegeven in de brief over problematiek rondom stikstof en PFAS van 21 september 2021(Kamerstuk 33576/35 334, nr. 2501) Daarin zijn verschillende activiteiten aangekondigd en uitgewerkt, zoals bijvoorbeeld het opstellen van normen en kaders voor groen en het opnemen van natuurinclusieve eisen in het bouwbesluit. Naar aanleiding van die brief en het debat daarover in uw Kamer wordt momenteel bijvoorbeeld verkend hoe het incorporeren van natuur en biodiversiteit in bouw en renovatie van woningen kan worden voorgeschreven (motie Valstar, Kamerstuk 35 742 nr. 19). Voorts is er onderzoek in voorbereiding naar wetenschappelijke grondslagen voor het opstellen van normen en criteria voor het aanleggen van groen in en om de stedelijke omgeving. Ook wordt er gewerkt aan een maatlat voor klimaatadaptatie en handreikingen voor gemeenten voor het opstellen van soortenmanagementplannen en klimaatadaptatieve maatregelen. Over de voortgang wordt uw Kamer aan het einde van het jaar geïnformeerd.

Het kabinet ziet ook goede mogelijkheden voor een natuurinclusieve energietransitie. Dat begint bij wettelijke kaders voor natuur en biodiversiteit waar iedere ruimtelijke ontwikkeling in Nederland aan dient te voldoen. Ook binnen de Regionale Energiestrategieën (RES) zijn natuurwaarden onderdeel van de afweging. In aanvulling daarop spannen partijen die betrokken zijn bij de energietransitie zich in het kader van het traject Natuurinclusieve Energietransitie voor wind en hoogspanning op land (NIEWHOL) in om negatieve effecten op vogels en vleermuizen te beperken². Voor zonneparken zet het kabinet³ in op betere sturing op multifunctioneel ruimtegebruik bij zonprojecten en slimme functiecombinaties. Bij slimme locatiekeuzes kan worden gedacht aan het realiseren op locaties zoals Rijksgronden, waterzuiveringsinstallaties, vuilnisbelten, binnenwateren⁴ of bermen van spoor- en autowegen. Bij nieuwe functiecombinaties in een project kan worden gedacht aan zon-PV samen met natuurherstel of klimaatadaptatie, het combineren met landbouw, met recreatie of

¹ Kamerstuk 33576, nr. 166

² Kamerstuk 32 813, nr. 956

³ Kamerstuk [32813-1046](#)

⁴ Conform de uitgangspunten uit de Routekaart Zon op Water (Kamerstuk 32 813, nr. 665)

opslag met batterijen. Hier liggen dus mooie kansen voor het natuurinclusief combineren van zon-PV met andere doelen en functies zoals natuur en biodiversiteit.

Langs onze infrastructuur ligt in potentie een natuurnetwerk met het oppervlakte van zo'n acht procent van Nederland. In het kader van de motie Boucahllikh/Geurts (Kamerstuk 35742, nr. 8) gaat het kabinet werken aan nieuwe standaarden voor ecologisch bermbeheer. Uw Kamer wordt daarover later dit jaar nader geïnformeerd.

Een aantal landbouwgebieden kent een grote opgave om de doelen voor natuur, klimaat, water en stikstof te realiseren, zoals veenweidegebieden en overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden. Zij krijgen te maken met meer bedrijfsbeperkingen of minder ontwikkelingsmogelijkheden. Extensivering van de bedrijfsvoering is in deze gebieden de meest geëigende route voor de landbouw. Natuurinclusieve landbouw past hier goed bij. Veel boeren laten zien dat dit kan, dus het kabinet wil andere boeren stimuleren om deze ontwikkelrichting ook in te slaan. Uiteindelijk gaat het om het bieden van langjarige zekerheid: extensieve boeren moeten een goed verdienmodel kunnen realiseren. Het kabinet wil de boeren daarbij helpen. In de Kamerbrief over Perspectief voor de landbouw is het kabinet hier nader op ingegaan.

Gezonde natuur vereist schoon water, en andersom levert diverse natuur schoon water. Ook bij de zorg voor voldoende water speelt de natuur een belangrijke rol. De Nederlandse dijken, rivieren, vaarten, kanalen en sloten vormen een enorm potentieel aan leefgebieden en natuurlijke verbindingzones. Het Rijk werkt samen met de waterbeheerders via de Programmatische aanpak Grote Wateren⁵ aan het verenigen van de opgaven.

...en werken daarmee aan Europese en internationale doelen

De Agenda Natuurinclusief is geïnspireerd door het Global Assessment van het Intergovernmental panel on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES)⁶. Dat rapport uit 2019 maakte duidelijk dat de biodiversiteit wereldwijd sneller achteruitgaat dan gedacht, en dat dat grote risico's voor het menselijk welzijn met zich meebrengt. In de kabinetsreactie op dat rapport heeft het toenmalige kabinet de noodzaak benoemd van een transitie naar een natuurinclusieve samenleving (Kamerstuk 26407, nr. 130).

Met het natuurinclusief maken van de samenleving werken we aan het behalen van Europese en internationale doelen en afspraken over biodiversiteit en duurzame ontwikkeling. Door het beter integreren van natuur in maatschappelijke domeinen, verbetert ook de basiskwaliteit van de natuur in Nederland. Door betere ecologische omstandigheden binnen en buiten natuurgebieden komen de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn vervolgens beter binnen bereik. We gaan met de Agenda Natuurinclusief aan het werk op een wijze die past bij de EU Biodiversiteitsstrategie en de strategie van het VN Biodiversiteitsverdrag. Het Globale Biodiversity Framework, waarover dit jaar in Kunming een mondiaal akkoord moet worden gesloten, beoogt om via een nog af te spreken set doelen

⁵ Kenmerk 2022D08790

⁶ Kamerstuk 26 407, nr. 130

tot een wereldwijde transformatieve verandering te komen, zodat we in 2050 in harmonie met de natuur zullen leven.

Deze internationale strategieën zullen naast de aanpak van het programma Natuur, ook vragen om een aanpak die de effecten van ons handelen op biodiversiteit in het buitenland verkleint, onze ecologische voetafdruk. Over deze aanpak informeer ik u nadat de afspraken in het kader van het VN-Biodiversiteitsverdrag gemaakt zijn.

Agenda Natuurinclusief 2.0

We gaan direct aan de slag met uitvering en de concretisering van de Agenda Natuurinclusief. Deze Agenda 1.0 is een startdocument voor een beweging naar natuurinclusiviteit en geeft de stand van zaken van dit moment. Over een jaar zullen alle domeinen duidelijk maken welke uitvoeringsstappen zij hebben gemaakt en nog zullen maken, en wat zij daarvoor nodig hebben. Ook zal onderzocht worden op welke domeinen de Agenda verbreed kan worden. In het najaar van 2023 stuur ik u de Agenda Natuurinclusief 2.0 toe.

Christianne van der Wal-Zeggelink
Minister voor Natuur en Stikstof